

A HITELEZŐK HAZAI BÜNTETŐJOGI VÉDELME A XX. SZÁZAD MÁSODIK FELÉBEN

CRIMINAL PROTECTION OF CREDITORS IN THE SECOND HALF OF THE XX. CENTURY IN HUNGARY

Páhi Barbara*

Abstract

In our country, in the period following the Second World War, in addition to social transformations, legal transformations also took place in parallel. Economic crime was typically aimed at obtaining and damaging state budget resources, and the protection of creditors' interests was significantly pushed into the background. And although the Csemegi Code remained in force, they tried to ensure the stabilization of the economic order by means of decrees, thereby essentially any undesirable behavior was easily classified as a crime, thus ensuring the protection of the new ownership relations.

Keywords: economy, creditor, criminal law, defense, legal history

Absztrakt

Hazánkban a II. Világháborút követő időszakban a társadalmi átalakulások mellett párhuzamosan végbement a jogi átalakulás is. A gazdasági bűnözés jellemzően az állami költségvetési források megszerzésére, megkárosítására irányult, a hitelezői érdekek védelme pedig jelentősen háttérbe szorult. S habár a Csemegi-kódex továbbra is hatályban maradt, a gazdasági rend stabilizálását rendeleti úton igyekeztek biztosítani, ezáltal lényegében bármely nemkívánatos magatartást könnyedén minősítettek bűncselekménynek, így biztosítva az új tulajdonosi viszonyok védelmét.

Kulcsszavak: gazdaság, hitelező, büntetőjog, védelem, jogtörténet

1. A gazdasági bűncselekmények helyzete a II. Világháborút követő években

Figyelemmel arra, hogy hazánk a II. Világháborút követően a Szovjetunió érdekszférájába került, a korábbi német jogi hatások immár kevéssé érvényesülhettek, hiszen az nem felelt meg a szovjet ideológiának, s nem hasonlított a keleti jogrendszerhez, így a társadalmi átalakulások mellett párhuzamosan végbement a jogi átalakulás is. E körben is kiemelt figyelem övezte a gazdasági rendre vonatkozó szabályok elfogadását, hiszen az országot lényegében újjá kellett építeni. Az újjáépítés érdekében, illetve a szocializmus alapjainak lerakásához szükséges volt a

---

* Miskolci Egyetem Deák Ferenc Doktori Iskola doktorandusza; bírósági titkár, Miskolci Törvényszék; pahibarbara@gmail.com, Témavezető: Dr. Gula József, egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Büntetőjogi és Kriminológiai Intézeti Tanszék.

korábbi gazdaságra vonatkozó joganyag felülvizsgálata, így a termelési, vagyoni viszonyok tisztázása.¹

A gazdasági jogfejlődést ezekben az években kettősség jellemezte: egyrészt továbbra is hatályban maradt, s alkalmazandó volt a Csemegi-kódex,² másrészt a gazdasági rend stabilizálását rendeleti úton igyekezett a jogalkotó biztosítani, melyekkel lényegében bármely nemkívánatos magatartást könnyedén minősítettek bűncselekménynek, ezáltal is biztosítva az új tulajdonosi viszonyok védelmét.³

A II. Világháborút követő időszakban a gazdasági bűnözés jellemzően az állami költségvetési források, az állami vagyon megszerzésére, megkárosítására irányult, így a gazdaság elleni bűncselekményeknek a gazdaság szocialista rendszerének lényegét és működését meghatározó társadalmi viszonyoknak olyan megsértéseit tekintették, amelyek veszélyeztették a gazdaság törvényszerű fejlődését,⁴ a hitelezői érdekek védelme azonban jelentősen háttérbe szorult. S habár 1952-ben kiadták a Büntető Anyagi Jogszabályok Hatályos Összeállítását (a továbbiakban: BHÖ), melynek XXI. fejezete tartalmazta a hitelezők megkárosítására vonatkozó rendelkezéseket, azonban ez jogforrásnak nem tekinthető, csupán az akkor hatályos büntető anyagi jogi szabályok hivatalos összeállítását foglalta magában. A hangsúly tehát a tartalmi újítás helyett elsősorban a szétszórt rendelkezések egységesítésén volt, ezáltal jelentősen megkönnyítve a jogalkalmazók dolgát.

A hitelfegyelem megszüntetéséről a hitelrendszerről szóló 19/1952. (III. 13.) MT rendelet (a továbbiakban: 19/1952. MT rendelet) külön rendelkezett. Eszerint a hitelfegyelmet megsértette az, aki

- a) a hiteligeny elbírálásához szükséges tény vagy adatot a valóságnak meg nem felelően közölt, ideértve a valóságnak meg nem felelő hitelcél megjelölését,
- b) a hitelt a folyósításkor meghatározott céltól eltérően használta fel,
- c) a hitel fedezetét egészben vagy részben elvonta, veszélyeztette vagy annak értékét csökkentette,
- d) a pénzügyi intézet zálogjogának érvényesítését gátolta,
- e) a hitelezés tartama alatt a pénzügyi intézet ellenőrző feladatának ellátásához szükséges tény vagy adat, illetőleg az adat szolgáltatására vonatkozó kötelességét nem teljesítette, vagy a valóságnak meg nem felelő adatot szolgáltatott,
- f) a pénzügyi intézetet a hitelezéssel kapcsolatos ellenőrzés vagy vizsgálat megtartásában, vagy a szolgáltatott adatok felülvizsgálatában akadályozta,
- g) a pénzügyi intézet által kirendelt pénzügyi biztos működését akadályozta,
- h) a hitelt a rendeletben meghatározott időpontban alapos ok nélkül nem fizette vissza, vagy mulasztást követett el a visszafizetéshez szükséges eszközök megszerzése körül,
- i) esedékes tartozás kiegyenlítését alaptalan kifogással vagy más módon indokolatlanul késleltette,
- j) a rendelet tilalmazó rendelkezései ellenére közvetlenül vagy közvetve hitelt (előleget) nyújtott, illetőleg vett igénybe.⁵

¹ MADAI Sándor: A társadalmi tulajdon fokozottabb büntetőjogi védelme egykor és most, in: A büntetőjog hazai rendszere megújításának koncepcionális céljai és hatásai (szerk.: Hollán Miklós – Mezei Kitti), Társadalomtudományi Kutatóközpont, Jogtudományi Intézet, Budapest, 2020, 99.

² A Csemegi-kódex általános része 1951-ig, különös része pedig 1962-ig maradt hatályban.

³ TÓTH Mihály: Gazdasági bűnözés és bűncselekmények, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2002, 45.

⁴ KOVÁCS Lajos – GÁSPÁR Gyula – WÉBER Gyula – BODGÁL Zoltán – PINTÉR Jenő – BODROGI Károly – ERDŐSY Emil – FONYÓ Antal – GÁL Andor: Magyar Büntetőjog. Különös Rész (szerk.: Fonyó Antal), BM Könyvkiadó, Budapest, 1981, 417.

⁵ 19/1952. MT rendelet 16.§

A 19/1952. MT rendelet a bűncselekmény szubszidiaritásáról rendelkezett, valamint arról, hogy a fenti cselekmények esetén büntetőeljárást csak a pénzügyi feljelentésre lehetett megindítani. Állami vállalatot, vagy szervezetet terhelő kötelesség megszegése esetén hitelsértés elkövetése miatt az állami vállalatnak azt a dolgozóját, illetőleg a szervezetnek azt a dolgozóját, vagy tagját kellett büntetni, akinek intézkedése vagy más tevékenysége folytán következett be a kötelességszegés, ha pedig a kötelességszegés mulasztásból állt, azt a személyt terhelte a büntetőjogi felelősség, akinek kötelessége lett volna a megfelelő intézkedés vagy tevékenység elvégzése.⁶ Ami a jogkövetkezményeket illeti, hitelfegyelem megsértése esetén a pénzügyi feljelentés megindításától, valamint a felügyeleti hatóság intézkedésétől függetlenül az adóssal szemben magasabb kamatot számíthatott fel, terhére bírságot állapíthatott meg, részére hitel nyújtását korlátozhatta vagy megszüntethette, hiteleit felmondhatta, összes bevételét zárolhatta, illetve pénzügyi biztost rendelhetett hozzá ki.⁷

A II. Világháborút követő időszak érdekessége, hogy a gazdálkodó szervezetek piaccal való kapcsolata lényegében teljesen megszűnt, így a direkt tervutasításon alapuló gazdaságirányítási rendszernek nem volt szüksége a csődjog intézményére, így csődtörvényre sem.⁸ A csőd tehát, mint gazdasági jelenség a tőkés gazdaságokra volt jellemző, szocialista viszonyok között viszont nem fordulhatott elő.⁹

2. A hitelezői érdekek oltalma az 1961. évi V. törvény tükrében

A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény (a továbbiakban: 1961. évi V. tv.) hozott némi változást a gazdasági bűncselekmények tekintetében, mely valamelyest liberálisabb szemléletű volt, mint szocialista elődei. Figyelemmel arra, hogy a jogalkotó szerint a gazdasági bűncselekmények jellegüknél fogva károsan hatottak a gazdasági élet tervszerűségére, „a gazdasági tevékenység tartalmi megnyilatkoztatásait kellett büntetés alá vonni.”¹⁰ A büntethetőség alapját az 1960-as években gyakran az igazgatási szabályokba foglalt kötelezettségek megszegése jelentette. Az 1961. évi V. törvény a materiális érdeksérelemre építette a felelősség megállapíthatóságát, s egyre több tartalmi elemet vett fel a keretjogszabályok tényállásába.¹¹

A büntetőkódex először emelte a különös részi tényállások közé a gazdasági büntetőjogot, habár a csődjog a fenti okok miatt továbbra sem szerepelt a hazai jogalkotásban. A hitelezői érdekek védelmét biztosító deliktumok A népgazdasági elleni bűntettek című XIII. fejezetben kaptak helyet.

A hitelezőket védő deliktumok közé tartozott a népgazdaság szerveinek megfélemlítése. A bűncselekményt az követte el, aki egyebek mellett abból a célból, hogy hitel engedélyezését kieszközölje, a népgazdaság illetékes szervét valótlan tények közlésével, adatok eltitkolásával vagy egyébként megfélemlítette. Súlyosabban minősült, ha a büntetett jelentős gazdasági hátrányt okozott, vagy ha a népgazdaság érdekeit súlyosan sértette. A büntetés alapesetben három évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntethető, míg az első minősített esetben ez hat hónaptól öt évig, a második esetben pedig két évtől nyolc évig terjedt.¹²

⁶ 19/1952. MT rendelet 17.§ (1) – (4) bekezdés

⁷ 19/1952. MT rendelet 18.§

⁸ JUHÁSZ László: A magyar fizetésképtelenségi jog kézikönyve. Novotni Alapítvány, Miskolc, 2006, 15.

⁹ TÓTH Mihály – TÖRÖK Gábor: A csődjog változó szempontrendszerének hatása a büntetőjogi szabályozásra, in: Gazdasági büntetőjogi tanulmányok (szerk: Tóth Mihály – Gál István László) PTE. ÁJK. Pécs, 2005, 58.

¹⁰ TÓTH: Gazdasági bűnözés..., 46.

¹¹ TÓTH Mihály: Gazdasági bűncselekmények az alakuló joggyakorlatban, ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Budapest, 1996, 18–20.

¹² 1961. évi V. tv. 226.§

Fontos hitelezővédelmi rendelkezés volt a beruházási és a pénzügyi fegyelmet sértő büntett kerettényállása, mely szerint egy évig terjedő szabadságvesztéssel kellett szembenéznie annak, aki a hitelrendszerrel, a pénzforgalomról, illetve a beruházásokról és felújításokról szóló jogszabályokban meghatározott valamely kötelességet vagy tilalmat megszegett, vagy kijátszott. Az elkövetési magatartások különbözőek lehettek, így az eredményt elérhette a terhelt azáltal, hogy

- a) közvetlenül vagy közvetve, meg nem engedett hitelt nyújtott vagy vett igénybe,
- b) a meghatározott célra engedélyezett hitelt, illetőleg a meghatározott beruházás vagy felújítás céljára szolgáló eszközöket a céltól eltérően használt fel,
- c) beruházást engedély nélkül, beruházást vagy felújítást nem engedélyezett forrásból származó eszközökkel, illetve felújítást más rendeltetésű eszközökkel valósított meg,
- d) a hitel fedezetét egészben vagy részben elvonta, a hitel biztosítékainak érvényesítését akadályozta, vagy a hitelezőnek a fedezetből való kielégítését egyéb módon megghiúsította,
- e) munkabérnek nem a béralap terhére, illetőleg a béralap terhére nem munkabérnek a kifizetése iránt rendelkezett.¹³

Súlyosabban minősült, s a jogalkotó három évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegette azt, ha a büntett a beruházások és a pénzgazdálkodás rendjéhez fűződő érdekeket súlyosan sértette.¹⁴

Az 1961. évi V. tv. rendelkezett az elkobzás lehetőségéről is, így többek között a gazdálkodással kapcsolatos kötelességek megszegése esetén az elkövető tulajdonában levő azon pénzt, vagy egyéb dolgot, amelyre a büntettet elkövették, el kellett kobozni. Elkobzásnak volt helye volt akkor is, ha a pénz vagy egyéb dolog nem az elkövető tulajdona volt, de a tulajdonos a büntett elkövetéséről előzetesen tudott. Ha azt a pénzt vagy egyéb dolgot, amelyre a büntettet elkövették, nem lehetett elkobozni, az elkövetőt az elkobzás alá eső érték megfizetésére kellett kötelezni. A bíróság mindezek kimondását mellőzhette, ha az az elkövetőre a büntett súlyával arányban nem álló méltánytalan hátrányt jelentett.¹⁵

A büntetőkódex számos gazdasági bűncselekmény üldözését az erre feljogosított szerv feljelentésétől tette függővé, hiszen a jogalkotó álláspontja szerint annak eldöntése, hogy egy gazdasági bűncselekmény valóban megvalósult-e, gazdasági szakértelmet, valamint a gazdasági életre való széleskörű rálátást igényel, melyek birtokában a feljelentés megtételére felhatalmazott szervek vannak.¹⁶ Álláspontom szerint ezen jogalkotói elvárás hatékonyan akkor valósult volna meg, ha nem a feljelentő személyével, hanem a nyomozást lefolytató szervvel, valamint az eljáró bíróval szemben támaszt a törvény ilyen jellegű elvárásokat, hiszen végső soron a bíróság dönt arról, hogy megvalósult-e egy (akár gazdasági) bűncselekmény, vagy sem. Ez a szabályozás viszont e körben indokolatlanul korlátozta a büntetőeljárás megindításának lehetőségét, sértette a jogbiztonság és az egyenlő elbírálás elvét. Végső soron azonban megállapítható, hogy „az 1961. évi V. törvény XIII. fejezete a népgazdaság elleni bűncselekményekről talán túl sok normát tartalmazott és olyan követelményeket állított, amelyeket végrehajtani nem lett volna célszerű, sőt következetes alkalmazásuk talán gazdasági károkat is okozott volna. A joggyakorlat éppen ezért nem volt képes arra, hogy érvényt szerezzen a törvény különböző rendelkezéseinek.”¹⁷

¹³ 1961. évi V. tv. 229.§ (1) bekezdés

¹⁴ 1961. évi V. tv. 229.§ (2) bekezdés

¹⁵ 1961. évi V. tv. 250.§

¹⁶ WIENER A. Imre: Gazdasági bűncselekmények, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1986, 160 – 161.

¹⁷ KIRÁLY Tibor: A népgazdaság büntetőjogi védelme az új büntető törvénykönyvben témájú szekcióülélen mondott elnöki zárszavából. A Magyar Jogász Szövetség kiadványa, Kézirat, 1979, 224.

3. Az 1971. évi 28. törvényerejű rendelet

A Büntető Törvénykönyv módosításáról és kiegészítéséről szóló 1971. évi 28. törvényerejű rendelet (a továbbiakban: 1971. évi 28. tvr.) több szempontból rendkívül jelentősnek tekinthető a hazai jogalkotásban, mely az 1961. évi Btk. novelláris módosítása. A Novella a népgazdaság elleni büntettek mindegyikét érintette.

A népgazdaság szerveinek megtévesztését a korábbi rendelkezéstől eltérően – a büntetési tétel és a minősített esetek érintetlenül hagyása mellett – immár az követte el, aki a népgazdaság illetékes szervét megtévesztette és ezzel számottevő gazdasági hátrányt okozott.¹⁸ A módosítás oka, hogy a gazdasági fejlődés eredményeként változott az a kör, amelyen belül e szervek megtévesztése büntetőjogi felelősségre vonást kívánt, ez pedig indokoltá tette a taxatív felsorolás mellőzését. A jogalkotó a büntetőjogi felelősséghez immár megkövetelte a káros eredményt is, mivel ennek hiányában a büntetőjog ultima ratio jellege háttérbe szorult volna. A tényállás szubszidiárius, figyelemmel arra, hogy ha a megtévesztés jogtalan haszonszerzés végett történt és konkrét anyagi kárt is okozott, úgy a csalás törvényi tényállása valósult meg, amelynek egyes minősített eseteit a törvény súlyosabb büntetéssel fenyegette.¹⁹ A jogalkotó álláspontja szerint szükségessé vált azon rendelkezés tényállásba iktatása, miszerint egy évig terjedő szabadságvesztéssel vagy javító-nevelő munkával volt immár büntetendő, aki az illetékes szerv részére a valóságnak megfelelő adatokat szolgáltató dolgozóval szemben emiatt hátrányos intézkedést tett.²⁰

Az 1978. évi 28. tvr. a hitelezői érdekek szempontjából jelentősnek tekinthető felelőtlen eladósodás törvényi tényállásáról, mint új deliktumról rendelkezett. Eszerint aki az állami szerv, a társadalmi szervezet, a szövetkezet vagy az egyesület rendelkezésére álló pénzeszközöket jelentősen meghaladó fedezetlen kötelezettséget vállalt, és ezáltal gazdasági hátrányt okozott, három évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntetendő.²¹ Tényállása elsősorban abban tért el a pazarló gazdálkodástól, hogy a büntetőjogi felelősség alapja a kötelezettségvállalásánál a rendelkezésre álló pénzeszközök figyelembevétele, valamint, hogy az adós igyekezzen elkerülni azok jelentős meghaladását. A felelőtlen eladósodás általában sértette vagy veszélyeztette más vállalatok és egyéb szervek, végső soron pedig a népgazdaság érdekeit. A jogalkotó a joggyakorlatra bízta a „fedezetlenség” meghatározását, azt viszont leszögezte, hogy a kötelezettségvállalás abban az esetben is fedezetlennek minősült, ha az az állami szerv stb. tartós eszközlekötését olyan mértékben növelte, hogy e növekedésnek hitellel való fedezése nem volt lehetséges.²²

Az 1971. évi 28. tvr. legjelentősebb vívmányának tekinthető, hogy megszüntette az egyes gazdasági bűncselekmények feljelentésre üldözhetőségét, mely sértette a jogbiztonság és az egyenlő elbírálás elvét.²³

4. Az 1978. évi IV. törvény

Az 1970-es években egyre erőteljesebben jelent meg az igény a büntetőjog ultima ratio jellegének fokozott hangsúlyozása iránt, így a gazdaságot elsősorban igazgatási szabályokkal kívánták befolyásolni. Ezért a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény, (a

¹⁸ 1971. évi 28. tvr. 47.§ (1) bekezdés.

¹⁹ 1971. évi 28. tvr. Miniszteri Indokolásának a 47. §-hoz fűzött magyarázata.

²⁰ 1971. évi 28. tvr. 47.§ (2) bekezdés.

²¹ 1971. évi 28. tvr. 46. §.

²² 1971. évi 28. tvr. Miniszteri Indokolásának a 46.§-hoz fűzött magyarázata.

²³ TÓTH: Gazdasági bűnözés..., 47.

továbbiakban: 1978. évi IV. tv.) egy, a korábbinál differenciáltabb büntetőpolitikai szemléletet juttatott kifejezésre és pontosabb kodifikáció-technikát alkalmazott.²⁴ A jogalkotó a gyakorlati igényeknek megfelelően szem előtt tartotta, hogy a büntetőjog csupán a végső eszköz legyen, alkalmazására pedig csak akkor kerülhetett sor, ha gazdasági eszközök és más jogi felelősségi formák nem bizonyultak kellően hatékonyak. Ez a büntetőpolitikai célkitűzés az egyes törvényi tényállások elemeként, egyrészt a különféle népgazdasági érdeksérelmek megjelölése, másrészt a jelentős mennyiségre vagy értékre elkövetés büntetethősége útján jutott kifejezésre.²⁵

4.1. A gazdasági ellenőrzés meghiúsítása

A számviteli szabályok betartásának büntetőjog általi biztosítása a hitelezői érdekek közvetett védelmének történeti fejlődése szempontjából jelentős. Ennek védelmére szolgált a fejezet első címében található gazdasági ellenőrzés meghiúsítása.

Aki jogszabályban, vagy jogszabály kibocsátására jogosult szerv rendelkezésében előírt számviteli nyilvántartás vezetésének rendszeres elmulasztásával, vagy egyéb módon a gazdasági ellenőrzést egészben vagy részben meghiúsította, vétséget követett el és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, javító-nevelő munkával vagy pénzbüntetéssel volt büntetendő. Látható, hogy a deliktum nem tartalmaz taxatív felsorolást az elkövetési magatartásokat illetően, csupán a leggyakrabban előfordulót emeli ki. Az állam feladatát képezte a gazdaságigazgatás ellenőrzése, éppen ezért kötelezte a gazdálkodókat bizonyos magatartások tanúsítására, vagy éppen ellenőrzési cselekmények tűrésére. Így a bűncselekmény megvalósult a számviteli nyilvántartás vezetésének rendszeres elmulasztásán túl pl. adatszolgáltatási, jelentési kötelezettség elmulasztása, nyilvántartások megsemmisítése, vagy éppen elrejtése útján.

4.2. A pénzügyi fegyelem megsértése

A gazdasági bűncselekményekről a törvény XVII. fejezete rendelkezett. Hatálybalépésekor a fejezet A gazdálkodási köteleességeket sértő bűncselekmények, A gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények, A pénz- és bélyeghamisítás, és A pénzügyi bűncselekmények címekből állt. Az első címben kapott helyet a pénzügyi fegyelem megsértése, melyet az követett el, aki a hitelrendszerrel, illetőleg a pénzforgalomról szóló jogszabályban foglalt kötelezettség vagy tilalom megszegésével

- a) hitelt nyújtott vagy vett igénybe,
- b) meghatározott célra nyújtott hitelt más célra használt fel,

és ezáltal a hitelrendszer vagy a pénzforgalom rendjéhez fűződő érdekeket jelentősen sértette. A terhelt ez esetben vétség elkövetése miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntetendő. Büntetés miatt öt évig terjedő szabadságvesztés kiszabására volt lehetőség, ha a bűncselekmény a népgazdaságnak hátrányt okozott.²⁶

Látható, hogy a deliktum az állam hitelmonopóliumát kerettényállás útján kívánta védeni függetlenül attól, hogy elkövetési magatartást tartalmazott. A hitelezéssel kapcsolatos kötelezettségekről és a tilalmakról ugyanis nem a Btk., hanem Az állami pénzügyekről szóló 1979. évi II. törvény és a végrehajtása tárgyában kiadott rendeletek, valamint A pénzforgalomról és a bankhitelekéről szóló 39/1984. (XI. 5.) MT sz. rendelet rendelkezett. A

²⁴ WIENER: i.m. 149 – 151.

²⁵ Az 1978. évi IV. tv. Miniszteri Indokolásának a XVII. fejezethez fűzött magyarázata.

²⁶ 1978. évi IV. tv. (közlönyállapot szerinti) 291.§.

tényállás szerinti eredmény a hitelrendszer vagy a pénzforgalom rendjéhez fűződő érdeksérelem volt, melynek jelentősége a hitel mértékén, időtartamán és fajtáján múlt, melynek mérlegelése a jogalkalmazó hatáskörébe tartozott. Ami a minősített esetet illeti, megállapításának feltétele az volt, hogy az elkövetett bűncselekmény a népgazdaságot a hitelrendszer, vagy pénzforgalom rendjének sérelmén túl más irányban is károsan érintse.²⁷

4.3. Változások a rendszerváltásig

A hitelezők érdekeinek büntetőjogi védelme a XX. század második felében – egészen a rendszerváltásig – továbbra is elsősorban az állami, valamint az állami szervek hiteléletének biztosítását szolgálta. A magánszféra hitelezési viszonyainak védelmét ebben az időben leginkább nem a gazdasági bűncselekmények, hanem a vagyon elleni bűncselekmények biztosították, melyek közül legfontosabb a tartozás fedezetének elvonása bűncselekmény, amelyet a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról szóló az 1987. évi III. törvény (a továbbiakban: 1987. évi III. tv.) emelt a Btk.-ba.

A tartozás fedezetének elvonásának büntetőjogi szankcionálása jelentős lépés volt a hitelezői érdekek védelme szempontjából. A II. Világháborút megelőző években a hitelezők kárára elkövetett bűncselekmények két típusát szabályozta a jogalkotó a büntetőrendelkezések között: a csalárd bukást, amely célzatos cselekmény volt, és a vétkes bukást, amely részben szándékos, részben gondatlan magatartásokról rendelkezett. Ezeket azonban 1961. évi V. tv. nem vette át, sőt hatálybalépésekor még az 1978-as Btk. sem tartalmazott hasonló rendelkezéseket. A hazai gazdasági viszonyok változása azonban szükségessé tette a jogalkotó fellépését az olyan magatartások ellen, amelyek a fennálló tartozás fedezetéül szolgáló vagyon elvonásával megghiúsították annak kielégítését,²⁸ s büntetendővé vált az, aki a gazdasági tevékenységből származó tartozás fedezetéül szolgáló vagyont csalárdul elvonta, és ezzel a tartozás kiegyenlítését megghiúsította, s büntett elkövetése miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntetendő. Az elkövető nem volt büntethető, ha a tartozást az elsőfokú bíróság ítéletének meghozataláig kiegyenlítette.²⁹

Ami a gazdasági bűncselekményeket illeti a rendszerváltást közvetlenül megelőző évekből mindenképpen érdemes megemlíteni a Büntető Törvénykönyv módosításáról szóló 1988. évi XII. törvényt (a továbbiakban: 1988. évi XII. tv.), mely beemelte a büntetőrendelkezések közé a gazdasági társaság vezetője tisztségviselőjének visszaélését, valamint a hitelezői érdekek védelme szempontjából fontos, az alaptőke vagy a törzstőke csorbításának deliktumát. Előbbit követte el a gazdasági társaság vezető tisztségviselője, illetőleg az az üzletvezetésre jogosult tagja, aki a társaság tagjait a társaság vagyonát illetően megtévesztette, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósult meg, vétséget követett el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel, javító-nevelő munkával vagy pénzbüntetéssel volt büntetendő.³⁰

Az alaptőke vagy a törzstőke csorbításának szabályai szerint vétség elkövetése miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel, javító-nevelő munkával vagy pénzbüntetéssel volt büntetendő a részvénytársaság, illetőleg a korlátolt felelősségű társaság vezető tisztségviselője, aki az alaptőke, illetve a törzstőke terhére a társaság tagjai részére jogtalanul kifizetést teljesített.³¹ A Btk. ezen rendelkezése a gazdasági társaság hitelezőinek érdekét sértő egyes cselekményekkel szemben adott büntetőjogi védelmet. A törvény szövegéből egyértelműen kitűnik, hogy a

²⁷ Az 1978. évi IV. tv. Miniszteri Indokolásának (közlönyállapot szerinti) 291.§-hoz fűzött magyarázata.

²⁸ Az 1987. évi III. tv. Miniszteri Indokolásának 36.§-hoz fűzött magyarázata.

²⁹ 1987. évi III. tv. 36.§.

³⁰ 1988. évi XII. tv. 1.§.

³¹ 1988. évi XII. tv. 1.§.

jogalkotó csak a jogtalan kifizetést rendelte büntetni, hiszen az alaptőkéből, illetőleg a törzstőkéből természetesen jogszerűen is történhetett kifizetés.³²

4.4. A büntető jogszabályok rendszerváltást követő módosítása

Hazánkban 1988-tól kezdődően – amikor is a gazdasági társaságokról szóló törvény hatályba lépett – jelentősen megnövekedett a jogi személyek száma, ezáltal természetesen gyarapodott az általuk, vagy felhasználásukkal elkövetett bűncselekmények mennyisége is. A rendszerváltást követően gyors politikai események következtek, megkezdődött a gazdasági környezet átalakulása, a társadalmi osztályok formálódása, megindult a magántulajdon térnyerése is, mindez pedig jelentős változást eredményezett a piaci környezetben. Ez az időszak tekinthető tehát a gazdasági bűncselekmények XX. századi fejlődésének utolsó, negyedik állomásának. A gyors változás eredményeként az átalakulóban lévő rendszer hiányosságait kihasználva az intellektuális bűnözés új formái jelentek meg, melyre a törvényhozásnak is gyorsan reagálnia kellett.³³

A jogalkotó elvégezte a gazdasági bűncselekmények átfogó kodifikációját, melynek oka, hogy 1992. január 1. napján új számviteli törvény, valamint új csődtörvény lépett hatályba, ezáltal szükségessé vált a büntetőjog ezen jogszabályok rendelkezéseivel való összhangjának megteremtése. Ennek eredményeképp született meg A büntető jogszabályok módosításáról szóló 1992. évi XIII. törvény (a továbbiakban: 1992. évi XIII. tv.), mely ismételten a büntetőkódex szabályai között helyezte el a hitelezői érdekek védelmét biztosító rendelkezéseket. A jogalkotó felismerte, hogy a piacgazdasághoz hozzátartoznak a hitelek, melyek megfelelő működését büntetőjogi szabályok útján is garantálni kell, hiszen „*a tisztességes kereskedők és vállalkozók mellett nemcsak a piacgazdaságra történő áttérés időszakában, de konszolidált viszonyok között is szép számmal tűnnek fel csalárd eszközökkel, vétkes bukással vagyont teremtési szándékozók üzletemberek.*”³⁴ A jogalkotó szándéka tehát a hitelezői érdekek fokozott védelmének büntetőjogi szabályok útján történő biztosítása és a hitelezéssel kapcsolatos visszaélések szankcionálása volt, ezért a pénzügyi fegyelem megsértésének törvényi tényállását hatályon kívül helyezte, s a hitelezővédelem szűkebb területéről, a csődhez kapcsolódó bűncselekményekről rendelkezett.

4.4.1. A számviteli fegyelem megsértése

Az új számviteli törvény 1991-es megalkotásával a jogalkotó a piaci résztvevők egyenlő esélyének biztosítására, valamint korszerű és tisztességes piacgazdaság garantálására törekedett. Megfelelő piaci viszonyok azonban csak úgy jöhettek létre, ha a vállalkozók a többi piaci résztvevő vagyoni helyzetéről nyilvános és pontos képet kaphattak.³⁵ Az 1992. évi XIII. tv. szerint számviteli fegyelem megsértését követte el tehát, aki a számvitelről szóló törvényben vagy a felhatalmazásán alapuló jogszabályokban előírt

- a) beszámolási, könyvvezetési és egyéb kötelezettségét,
- b) bizonylati fegyelmet

³² Az 1988. évi XII. tv. Miniszteri Indokolásának az 1.§-hoz fűzött magyarázata.

³³ INZELT András: A gazdasági bűnözés főbb jellemzői Magyarországon a rendszerváltás után, Jogi tanulmányok, 2010/1., 431 – 432.

³⁴ Az 1992. évi XIII. tv. Miniszteri Indokolásának Általános indokolása.

³⁵ TÓTH: Gazdasági bűnözés..., 146.

megszegte, és ezzel a vagyoni helyzetének áttekintését, illetve ellenőrzését megghiúsította vagy megnehezítette. A terhelt vétség elkövetése miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntetendő.³⁶

A törvény értelmében számviteli fegyelem megsértésére nemcsak fizetéseképtelenség esetén, hanem a gazdálkodás normális menetében is sor kerülhetett, s nemcsak úgy volt elkövethető, hogy a kötelezett nem vagy nem megfelelően tett eleget a beszámolási és könyvviteli kötelezettségének. Tényállásszerű volt ugyanis, ha az elkövető a számviteli bizonylatait, az üzleti könyveit nem bocsátotta az arra jogosult rendelkezésére, vagy a szabályosan elkészített beszámolót, üzleti könyveket, bizonylatokat jogszabály szerinti határidő előtt megsemmisítette, s ezzel másokat – pl. a hitelezőket – akadályozta az információszerzésben.³⁷

4.4.2. A csődbüntett

Az 1992. évi XIII. tv. a csődhöz kapcsolódóan két új tényállást, csődbüntettet és a hitelező jogtalan előnyben részesítését iktatta be a Btk. szabályai közé, melyek alapja az adós fizetéseképtelen helyzete volt, hiszen ebben az esetben köteles volt a kielégítés alapjául szolgáló vagyont a hitelező érdekében megóvni. A bűncselekmények háttérnormája A csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvény (a továbbiakban: Csődtv.), mely jelenleg is hatályos. A deliktumok alkalmazhatósága a csőd- és felszámolási eljáráshoz kapcsolódott, mely hasonló volt a Csemegi-kódex rendelkezéseéhez.

A csődbüntett a hitelnyújtás biztonságát, a csőd és felszámolási eljárások eredményes lefolytatása útján pedig a hitelezők érdekeinek közvetlen védelmét biztosította. Törvényi tényállása három alapesetet tartalmazott, melyek közül az első kettő az elkövetési magatartások, az eredmény és a minősített eset, valamint annak büntetési tétele tekintetében nem tért el egymástól.

Az első alapeset az ún. fedezetelvonó csődbüntett, mely szerint, aki tudva arról, hogy gazdasági tevékenysége körében fizetéseképtelenné vált:

- a) a tartozása fedezetéül szolgáló vagyont elrejtette, eltitkolta, megrongálta, megsemmisítette, használhatatlanná tette,
- b) színlelt ügyletet kötött, vagy kétes követelést ismert el,
- c) az ésszerű gazdálkodás követelményeivel ellentétes módon veszteséges üzletbe kezdett, azt tovább folytatta, vagy
- d) az ésszerű gazdálkodás követelményeivel ellentétesen vagyont más módon ténylegesen vagy színleg csökkentette,

ezáltal a hitelezői kielégítését részben vagy egészben megghiúsította, ezért büntettet elkövetése miatt öt évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntetendő. Súlyosabban minősült és két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntetendő, ha az elkövető cselekménye a gazdasági életben súlyos következményekkel járt.³⁸

A második alapeset, a csalárd bukásban tetten öltő csődbüntett, mely az elkövetési idő és az okozati összefüggés szempontjából lényegesen eltért az első alapesettől, hiszen ez esetben az elkövető előbb fejtette ki a fenti tényállásszerű elkövetési magatartások valamelyikét, mellyel előidézte a fizetéseképtelenséget, továbbá megghiúsította a hitelezők kielégítését. Eszerint büntett miatt öt évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntetendő, aki a hitelezői kielégítését részben vagy egészben azáltal hiúsította meg, hogy a fizetéseképtelenné válást vagy annak látszatát fenti

³⁶ 1992. évi XIII. tv. 1.§

³⁷ Az 1992. évi XIII. tv. Miniszteri Indokolásának az 1.§-hoz fűzött indokolása

³⁸ 1992. évi XIII. tv. 2.§ (1) – (2) bekezdés

magatartások valamelyikével idézte elő. A minősített esete megegyezett az első alapeset minősített esetével.³⁹

A harmadik alapeset, az ún. adminisztratív csődbüntett az első két alapesettől eltérő cselekményt kriminalizált, s kizárólag a felszámolás elrendelését követően volt elkövethető akkor, ha a jogszabályban előírt beszámolási, leltárkészítési vagy egyéb tájékoztatási kötelezettségének a kötelezett nem tett eleget, ezáltal részben vagy egészben megghiúsítva a felszámolás eredményét. A csődbüntett ezen fordulata miatt az elkövető büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntetendő.⁴⁰

A törvény fontos feltételt írt elő a büntethetőséghez, melyre csak abban az esetben volt lehetőség, ha a csődeljárást vagy a felszámolási eljárást megindították, illetve a csődeljárás azért nem volt megindítható, mert az adós a csőd kötelező bejelentését elmulasztotta, vagy a felszámolási eljárás a kötelező kérés elmulasztása miatt maradt el.⁴¹

A csődbüntett tényállása az 1990-es években egy alkalommal, A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról szóló 1996. évi LII. törvénnyel (a továbbiakban: 1996. évi LII. tv.) módosult, mely kiiktatta a csődbüntett és a hitelező jogtalan előnyben részesítése deliktumok szövegéből az adós tekintetében a csőd kötelező bejelentésének kötelezettségét.

4.4.3. A hitelező jogtalan előnyben részesítése

Az 1992. évi XIII. tv. csődhöz kapcsolódó másik jelentős új tényállása a hitelező jogtalan előnyben részesítése. A deliktum előzményének tekinthető a Csemegi-kódex csalárd bukásról szóló rendelkezésének azon fordulata, amely bizonyos hitelezők kedvezményben részesítését rendelte büntetni.

A hitelező jogtalan előnyben részesítését egyes szakemberek már ebben az időben a csődbüntett negyedik – privilegizált – alapesetének tekintették, hiszen azonos a büntethetőségi feltétel, valamint az elkövetőre vonatkozó értelmező rendelkezés is mindkét bűncselekményre utal. Különbség azonban, hogy a hitelező jogtalan előnyben részesítése esetén nem valamennyi hitelező, kizárólag egyes hitelezők – más hitelezők előnyben részesítése útján – kerülnek hátrányos helyzetbe.⁴²

A bűncselekményt az követte el, aki a fizetéseképtelenségének tudatában valamely hitelezőjét a többi hitelező hátrányára jogtalan előnyben részesítette. Megvalósítása esetén az elkövető vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntetendő.⁴³

A hitelező jogtalan előnyben részesítése a csődbüntettől azon körülmény alapján volt elhatárolható, hogy előbbi esetén az adós a hitelezői igények kielégítésének módjára vonatkozó szabályokat szegte meg anélkül, hogy a hitelezők kielégítésének alapja ténylegesen csökkent volna, az adós vagyona összességében tehát nem csökkent. Abban az esetben viszont, ha a hitelezők akár egy részének kielégítése részben megghiúsult, úgy csődbüntett miatt büntetőjogi felelősségre vonásnak volt helye, mellyel a kétszeres értékelés elvére tekintettel halmazatban nem volt megállapítható hitelező jogtalan előnyben részesítése.⁴⁴

³⁹ 1992. évi XIII. tv. 2.§ (3) – (4) bekezdés.

⁴⁰ 1992. évi XIII. tv. 2.§ (5) bekezdés.

⁴¹ 1992. évi XIII. tv. 2.§ (6) bekezdés.

⁴² TÓTH: Gazdasági bűnözés..., 190.

⁴³ 1992. évi XIII. tv. 3.§ (1) bekezdés

⁴⁴ BH1997.471.

4.5. Az 1994. évi IX. törvény

A büntető jogszabályok módosításáról szóló 1994. évi IX. törvény (a továbbiakban: 1994. évi IX. tv.) hitelezők védelmét biztosító bűncselekményeket jelentősen kibővítette. A törvény számos új tényállást emelt a Btk. gazdasági bűncselekményei közé, így a tartozás fedezetének elvonását, a hitelezési csalást, a valótlan érték megjelölését, a gazdasági adatszolgáltatás elmulasztását, a tőkebefektetési csalást, a visszaélést csekkel, valamint a váltóhamisítást.

A törvény hatálybalépését követően a hitelezői érdekeket közvetlenül sértő bűncselekmények közé volt sorolható a csődbüntett, a hitelező jogtalan előnyben részesítése, a tartozás fedezetének elvonása, a hitelezési csalás, az alaptőke vagy törzstőke csorbítása, a visszaélés csekkel, valamint a váltóhamisítás.

Figyelemmel arra, hogy dolgozatomban már érintettem a csődbüntett, a hitelező jogtalan előnyben részesítése, valamint az alaptőke vagy törzstőke csorbítása deliktumokat, a továbbiakban a hitelezési csalás, a tartozás fedezetének elmulasztása, a visszaélés csekkel, valamint a váltóhamisítás törvényi tényállásait kívánom röviden bemutatni.

Az 1978. évi Btk. a gazdasági bűncselekményként, azon belül „A gazdálkodási köteleességeket és a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények” körében szabályozta a hitelezési csalás tényállását, amelyet az követett el, aki gazdaságitevékenység gyakorlásához folyósítandó hitel nyújtásának, megszüntetésének vagy a hitelfeltételek megváltoztatásának kedvező elbírálása érdekében valótlan tartalmú okiratothasznált fel.⁴⁵ Tudatos jogalkotói döntés eredményeként a hitelezési csalástjelenleg nem rendeli büntetni a Btk., mivel az tulajdonképpen a csalás előkészületének tekinthető, amely kizárólag a gazdasági tevékenység gyakorlásához folyósítandó hitelek kedvező elbírálása érdekében felhasznált valótlan tartalmú okiratok esetén volt büntetendő, így a gazdasági tevékenység körén kívül eső hitelek kapcsán megállapítására nem kerülhetett sor. A hitelbírálati folyamatok rendkívül komplexek, így napjainkban a kérelemhez mellékletként benyújtott okiratok valódiságának ellenőrzésére minden esetben sor kerül, mely folyamat lényegében nem különbözik a magánszemélyek által igénybe vett hitelek elbírálásától. Erre tekintettel a jogalkotó nem a hatályos szabályok szerint nem látja indokoltnak előbbieket külön kezelését, s a büntetőjogi védelem önálló tényállásként történő fenntartását sem. A hamis vagy valótlan tartalmú okiratok büntethetőségére azonban a közbizalom elleni bűncselekmények körében természetesen továbbra is lehetőség van.⁴⁶

Ahogy korábban említettem a tartozás fedezetének elvonását⁴⁷ a jogalkotó eredetileg a vagyoni elleni bűncselekményei között helyezte el, s az 1994. évi IX. tv. eredményeként került a gazdasági bűncselekmények közé. A törvényi tényállás e módosításával kikerült a törvényszövegből a csalárd módon történő elkövetés, így a jogalkotó világossá tette azt, hogy a bűncselekmény eshetőleg szándékkal is elkövethető volt. Büntetési tétele három évről öt évre emelkedett, a büntethetőséget megszüntető tartozás kiegyenlítés lehetőségét időben szűkítette, s annak időpontját a vádirat benyújtásában határozta meg. Mindez a hitelezői érdekek fokozottabb büntetőjogi védelmére irányuló jogalkotói szándékot tükrözött.

Az 1994. évi IX. tv. rendelkezései szerint, aki fedezetlen csekket bocsátott ki vagy hozott forgalomba, visszaélés csekkel,⁴⁸ aki pedig hamis vagy meghamisított váltót hozott forgalomba, váltóhamisítás⁴⁹ miatt volt büntethető. Mind a visszaélés csekkel, valamint a váltóhamisítás szubszidiárius jellegű, így megállapításukra csak abban az esetben volt lehetőség, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósult meg, sőt a két bűncselekmény büntetési tétele is megegyezett, így

⁴⁵ 1978. évi Btk. 297/A. §.

⁴⁶ A Btk. Miniszteri Indokolásának a 373. §-hoz fűzött magyarázata.

⁴⁷ 1994. évi IX. tv. 13. §.

⁴⁸ 1994. évi IX. tv. 24. §.

⁴⁹ 1994. évi IX. tv. 25. §.

mindkét bűncselekmény elkövetője vétséget miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel volt büntetendő.

Érdemes megemlíteni, hogy az 1994. évi IX. tv. hatálybalépést követően a hitelezői érdekeket közvetetten sértő bűncselekmények közé volt sorolható a korábban általam már ismertetett számviteli fegyelem megsértésén túl a gazdálkodó szervezet vezető tisztségviselőjének visszaélése, a valótlan érték megjelölése, a gazdasági adatszolgáltatás elmulasztása, valamint a tőkebefektetési csalás. Figyelemmel arra, hogy e tényállások elsődlegesen nem a hitelezői érdekek oltalmát biztosították, azt csupán közvetetten érintették, így ezen tényállásokat nem kívánom részletesen bemutatni.

5. Záró gondolatok

Az ezredfordulót követően a jogalkotó indokoltnak látta a Btk. rendszerszintű módosítását, hiszen az 1978-as Btk. hatálybalépését követően a bűnözés előbb lassabb, majd mind gyorsabb ütemben növekedett, mígnem a rendszerváltást követően, 1991-ben közel félmillió bűncselekmény vált ismertté. Sajátos csoportot képeztek a 2000-es évek elején a bűnözésben a gazdasági bűncselekmények, amelyek aránya ugyan a nyolcvanas évektől kezdve nem haladta meg az össz-bűnözés 3-4%-át, viszont csupán az ismertté vált ilyen bűncselekményekkel okozott kár elérte az évi 30-40 milliárd forintot.⁵⁰

Az 1978. évi IV. tv. az 1979-es hatályba lépését követően több mint száz alkalommal módosult, melynek oka többek között, hogy az 1990-es évek a Btk. Különös Részére jelentős hatással voltak. Különösen igaz ez a gazdasági bűncselekményeket szabályozó fejezetre, hiszen a gazdaság szerepe a rendszerváltás után megváltozott, az egyének, a hitelezők érdekeinek védelme felértékelődött. Átalakítása merőben új szemléletű büntetőjogi szabályozást igényelt, olyat, amely tekintettel van többek között az új társasági formák és a hitelezők érdekeinek védelme korszerű szabályrendszerének igényére. Ennek eredményeként néhány év alatt megduplázódott a gazdasági bűncselekmények száma. Mivel az állam kötelessége volt az újfajta gazdálkodás védelmének garantálása, büntetőjogi szabályok útján is törekedni kellett annak elkerülésére, hogy egyes személyek rosszhiszeműen, mások rovására szerezzenek előnyt a gazdasági életben.⁵¹

Az új Btk. megalapozásaként 1999-ben készült minisztériumi előterjesztés egyebek mellett tartalmazta, hogy a törvénynek következetes szigorral kell fenyegetnie – többek között – a gazdasági élet tisztaságát sértő deliktumokat.⁵² E körben a rendszerváltás után tehát fokozottan szükségessé vált a hitelezők érdekeinek büntetőjogi védelme is, melyet a 2013. július 1. napján hatályba lépett Btk. igyekszik biztosítani.

⁵⁰ A 2001. évi CXXI. tv. Minisztériumi Indokolásának Általános Indokolása

⁵¹ HOLLÁN Miklós: Az új Büntető Törvénykönyv, in: A magyar jogrendszer állapota (szerk.: Jakab András – Gajduschek György), MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, 2016, 347.

⁵² TÓTH Mihály: „Az új Btk. bölcsőjénél”, Magyar Jog 2013/9., 527.